

Правни факултет
Универзитета у Београду
уз подршку
Српске академије
наука и уметности

КОНФЕРЕНЦИЈА

200 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ДИМИТРИЈА МАТИЋА

22. и 23. децембар 2021. године
Правни факултет Универзитета у Београду

САДРЖАЈ

ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА У МАШАТОВОЈ МАЛОЈ ФРАНЦУСКОЈ ГРАМАТИЦИ ДИМИТРИЈА МАТИЋА (1854).....	2
ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ, НАУЧНИК У ПРЕЛОМНОМ ВРЕМЕНУ И ЊЕГОВО НАСЛЕЂЕ: ПРИЛОЗИ ЗА ПОЛИТИЧКУ БИОГРАФИЈУ (1821-1884).....	3
АКТИ О АУТОНОМИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ ОБЈАВЉЕНИ У ЈАВНОМ ПРАВУ КЊАЖЕСТВА СРБИЈЕ ДИМИТРИЈА МАТИЋА	4
ДИПЛОМАТСКА МИСИЈА ДИМИТРИЈА МАТИЋА У РИМУ	5
НАУКА О ВАСПИТАЊУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА: ОД ПОЛИТИКЕ ОБРАЗОВАЊА ДО ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ.....	6
ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ О ПРАВНОМ ПОЛОЖАЈУ ЖЕНЕ У БРАКУ	7
О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА.....	8
О ЛОКУСУ ПРИРОДНОГ ПРАВА: ХЕГЕЛОВА, МАТИЋЕВА И ДВОРКИНОВА ПРАВНА МИСАО И КЛАСИЧНИ ЈУСНАТУРАЛИЗАМ.....	9
ФИЛОЗОФСKE ОСНОВЕ МАТИЋЕВОГ СХВАТАЊА ТЕОРИЈЕ ДРЖАВЕ И ПРАВА.....	10
АНДРАГОШКИ ДОПРИНОС ДИМИТРИЈА МАТИЋА СРПСКОЈ ПОЛИТИЦИ ОБРАЗОВАЊА У XIX ВЕКУ.....	11
ДРЖАВНА, ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА МИСАО ДИМИТРИЈА МАТИЋА.....	12
ПРАВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДИМИТРИЈА МАТИЋА (НА ПРИМЕРИМА ИЗ НАЧЕЛА УМНОГ ДРЖАВНОГ ПРАВА).....	13
ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ КАО ДРЖАВНИ ПИТОМАЦ У ИНОСТРАНСТВУ (1845–1848)	14
ДРЖАВА, ВЕРА И НАРОД У ДЕЛИМА ДИМИТРИЈА МАТИЋА - ПРАВНОИСТОРИЈСКИ ПОГЛЕД.....	15
ПИСМА ДИМИТРИЈА МАТИЋА ЈОВАНУ МАРИНОВИЋУ ИЗ 1854. ГОДИНЕ	16
ПОЗИТИВНО УСТАВНО ПРАВО У ДЕЛУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА.....	17
ПРОФЕСОР ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ КАО БЕСЕДНИК.....	18
ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ И СРПСКЕ КОДИФИКАЦИЈЕ	19
ПРОСВЕТИТЕЉСКИ ПРОЈЕКАТ ДИМИТРИЈА МАТИЋА.....	20
ЈАВНО ПРАВО КЊАЖЕСТВА СРБИЈЕ ДИМИТРИЈА МАТИЋА – ПРВИ СРПСКИ УЏБЕНИК ПРАВНЕ ИСТОРИЈЕ?	21
РИМСКО ПРАВО ИЗ ПЕРА ДИМИТРИЈА МАТИЋА	22

ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА У МАШАТОВОЈ МАЛОЈ ФРАНЦУСКОЈ ГРАМАТИЦИ ДИМИТРИЈА МАТИЋА (1854)

Средина 19. века јесте један од преломних периода у развоју српског језичког стандарда: (1) вуковска поставка српског књижевног језика 1847. године доживљава имплицитну акцептуацију, (2) са полемичке сцене бива уклоњен последњи Вуков велики противник – Јован Хаџић, (3) Друштво српске словесности прекида институционализован рад на креирању термилошког регистра. У то време – 1854. године – Димитрије Матић, „по наредби школске комисије“, издаје у Београду *Машатову малу француску граматичку за српску младеж која почиње учити француски језик*. Имајући у виду чињеницу да је Д. Матић био редовни члан Друштва српске словесности, а касније и његов председник, поставља се питање да ли лингвистички термилошки систем којим се служи у наведеној граматички представља одраз вуковских начела или иницијалних поставки Друштва. Анализа лингвистичког термино-система у овом језичком приручнику требало би да да одговор на ово питање, те представља централно поље истраживања у овом раду. На тај начин употпуниће се општа слика о терминографским поставкама и након прекида систематске израде терминологије у Друштву српске словесности.

* Ванредни професор, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду,
isidora.bjelakovic@ff.uns.ac.rs.

ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ, НАУЧНИК У ПРЕЛОМНОМ ВРЕМЕНУ И ЊЕГОВО НАСЛЕЂЕ: ПРИЛОЗИ ЗА ПОЛИТИЧКУ БИОГРАФИЈУ (1821-1884)

У овом раду биће разматрана политичка делатност доктора филозофије и научника Димитрија Матића, који је живео време политичких промена. Тада се устоличавала либерална политичка оријентација, којој је Матић сам припадао.

Он је био део оне генерације коју је предводио Јован Ристић, која се одликовала високом ученошћу. Његова чиновничка каријера започела је још за време прве владавине Кнеза Михаила Обреновића, да би била настављена под Александром Карађорђевићем, те и после династичке смене (1858), поново под Обреновићима. Тада је његово државничко и политичко деловање у пуном зениту. Обављао је дужности министра просвете и црквених дела, заступника министра иностраних дела, а управо је био министар правде у влади Јована Ристића после српско-турских ратова.

Његово деловање остаће запамћено пре свега као министра просвете и црквених дела, као великог поборника народног просвећивања. У контексту свих наведених чињеница везаних за животни пут и политичко деловање Димитрија Матића, сагледан је његов значај, односно место у новијој српској историји. У раду је коришћена релевантна литература, као и чланци објављени у периодици.

* Докторанд, Филозофски факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици, vidan.bogdanovic@gmail.com.

АКТИ О АУТОНОМИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ ОБЈАВЉЕНИ У ЈАВНОМ ПРАВУ КЊАЖЕСТВА СРБИЈЕ ДИМИТРИЈА МАТИЋА

Димитрије Матић је за потребе редовног школског предмета Јавно право Србије, који је 1849. године уведен у програм Лицеја, припремио зборник извора и аката на којима се заснивало јавно право Кнежевине Србије. Међу објављеним документима нашли су се и акти Цариградске патријаршије којима је био регулисан положај Српске цркве. Након што је Србија на основу хатишерифа из 1829. и 1830. године стекла статус вазалне кнежевине, Цариградска патријаршија је 1831. године доделила аутономан статус Православној цркви у Кнежевини Србији. Акт на основу којег је Српска црква стекла аутономан статус објављен је под насловом Конкордат с Цариградском патријаршијом. Акт није превео са оригинала на грчком језику Димитрије Матић, већ је он само уредио и објавио документ који му је доставило Попечитељство просвете. Објављени текст изазивао је бројне недоумице у српској историографији. Прва је сам назив на основу којег би се могао стећи погрешан утисак да је реч о двостраном уговору којим се регулише статус Православне цркве у Кнежевини Србији. У литератури је већ предложена термиолошка исправка старије историографије која је акт из 1831. године прихватала под називом „конкордат“. Као алтернатива понуђен је термин „канонско писмо“. У преводу који користи Димитрије Матић он се назива декретом. У оригиналном тексту користи се термин „томос“, којим се означава једностранни акт којим поглавар и синод аутокефалне цркве решавају изузетно важна црквена питања. Пошто је тај термин одомаћен и у српској историографији требало би га користити и за означавање акта којим је Српска црква стекла аутономију. Друга недоумица се појављивала у вези са датумом његовог ступања на снагу. Димитрије Матић смешта овај акт у јануар 1832. године, када је он послат за Србију. У грчкој и домаћој литератури ипак је преовладао став да је Томос почео да производи правно дејство септембра 1831. године, када је и настао. Димитрије Матић је објавио и писмо цариградског патријарха из 1836. године као и доказе о испуњењу свих финансијских обавеза према Цариградској патријаршији. Из кратких коментара који прате ове акте може се закључити да је његова интенција била да докаже како је Српска црква у главним питањима независна од Цариградске патријаршије и да нема никаквих дуговања према њој. У раду ће бити анализирани акти Цариградске патријаршије на основу којих су друге православне цркве стекле аутономију, са циљем да се идентификују сличности и разлике у процедури, обиму аутономије и њеним ограничењима.

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Београду, dalibor.djukic@ius.bg.ac.rs.

ДИПЛОМАТСКА МИСИЈА ДИМИТРИЈА МАТИЋА У РИМУ

Димитрије Матић био је активан у српској политици и у време револуције 1848/49. По завршетку доктората у Берлину изгласан је за члана Народног одбора Војводине и активно је помагао српски покрет. Његова присутност у политичком животу и велико поверење које је имао код кнеза Милана утицали су на кнежеву одлуку да у преломном моменту, док се Србија трудила да добије право на учешће на Берлинском конгресу, пошаље Димитрија Матића у дипломатску мисију у Рим. Циљ његове мисије био је да осигура дипломатску подршку и право на учешће српског представника на Берлинском конгресу. Преговори током мисије били су обећавајући, али је нова италијанска влада одлучила да остане неутрална по том питању како не би угрзила право Италије да затражи територијално проширење у случају да Аустроугарска добије право на Босну и Херцеговину.

Кључне речи: дипломатија, Србија, Берлински конгрес, дипломатска мисија, Димитрије Матић

* Самостални истраживач, jovana11ki@gmail.com.

НАУКА О ВАСПИТАЊУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА: ОД ПОЛИТИКЕ ОБРАЗОВАЊА ДО ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ

Димитрије Матић се у два наврата налазио на челу министарства просвете у Србији, најпре од 1859. до 1860, потом и од 1868. до 1872. године. Током назначеног периода предузето је више мера и активности с далекосежним и позитивним ефектима, пре свега у домену основног образовања. У овом раду разматрамо теоријске основе Матићеве политике образовања а с обзиром на образовну политику која је спровођена у доба његовог другог мандата. Под политиком образовања подразумевамо управљање образовним токовима и одређивање пожељне будућности, а под образовном политиком мере и активности које се предузимају како би се то остварило. Матић је у раздобљу између наведених мандата објавио троделну педагошку студију под насловом *Наука о васпитавању (Наука о васпитању)*, у којој је настојао да да систематичан преглед тадашњих педагошких научних знања. У првој књизи дат је преглед историје васпитања и педагошких идеја, у другој се разматра проблематика васпитања деце предшколског узраста, предмет треће књиге су питања школског васпитања и образовања. Иако садржај ове студије Матић гради на идејама страних аутора, он читаоца информише и о одређеним педагошким праксама у Србији износећи при том сопствене интерпретације и идеје у вези њих. У овом раду, настојимо да реконструишемо Матићево поимање васпитања и образовања, циља васпитања, школе, улога појединих васпитних фактора и других питања од значаја по утемељење политике образовања. Такође, сагледавамо и Матићева тумачења и идеје у вези са тада актуелним изазовима, који ће, током његовог другог мандата бити у фокусу образовне политике. Неки од тих изазова били су: како остварити школску обавезу; како обезбедити укључивање женске популације у образовни систем; како проширити мрежу школа; како аргументовано образложити неопходност учитељске школе.

Кључне речи: педагогија, школа, Димитрије Матић, политика образовања, образовна политика.

* Ванредни професор, Одељење за педагогију и андрагогију Филозофског факултета у Београду, avilic@f.bg.ac.rs.

ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ О ПРАВНОМ ПОЛОЖАЈУ ЖЕНЕ У БРАКУ

Правни положај удате жене спада међу делове Грађанског законика Кнежевине Србије који су највише критиковани, нарочито у каснијем периоду. У Матићевом „Објасњењу“ Законика – уједно и једином комплетном коментару који је за Законик икад написан – присутна је, бар на први поглед, одређена неуједначеност ставова према овом режиму. С једне стране, Матићев философски поглед на брак, присутан у коментару, сугерише једнакост између супружника: „брак треба да се закључи, ако ко жели да у браку спаситељна следства има, из истинне љубави, почитања, сагласија душа, и пуног узајамног поверења...“ С друге стране, Матић не само што не критикује законски режим патријархалне породице (док се код неких других института није устезао да даје критике и сугестије *de lege ferenda*), већ истиче како је у управљању кућом неопходно да једна страна има првенство, а логично је да то буде муж јер је он „и по природи снажнији, а и разумнији“. Овај рад ће покушати да анализира Матићеве ставове по питању односа супружника и законске регулативе брака с нарочитим освртом на положај жене у браку, али и да одговори на питање у којој су се мери они слагали са ставовима законодавца, односно доминантним друштвеним ставовима у Србији тог времена.

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Београду, nina.krsljanin@ius.bg.ac.rs.

О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА

Будући да је стварао на смени славеносрпског језика вуковским у функцији српскога књижевног језика, занимљиво је Матићево дело анализирати и из језичко-стилског угла. Као члан Друштва српске словесности и као филолог, Матић је активно деловао у књижевнојезичким процесима, а одраз његових филолошких ставова видљив је и у језику и стилу дела која је објавио. У раду ће се нарочито обратити пажња на коегзистенцију језичких и стилских средстава карактеристичних за доситејевски и вуковски језик на различитим језичким нивоима.

* Редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду, aleksandar.jus@gmail.com.

О ЛОКУСУ ПРИРОДНОГ ПРАВА: ХЕГЕЛОВА, МАТИЋЕВА И ДВОРКИНОВА ПРАВНА МИСАО И КЛАСИЧНИ ЈУСНАТУРАЛИЗАМ

Деветнаести вијек доноси постепени успон и афирмацију правнотеоријске и правнофилозофске мисли у Србији. Захваљујући правним писцима попут Димитрија Матића, актуелне правнофилозофске концепције тадашње Европе бивају приближене студентима и академској јавности у Србији. Матићева правнофилозофска схватања обликована су под снажним утицајем Хегелове филозофије, због чега се он у литератури описује као највећи српски хегелијанац XIX вијека (Марковић), а свој дуг према Хегелу и сам је истицао. Међутим, имајући у виду контроверзан карактер Хегеловог учења о праву, таква оцјена у потпуности не освјетљава однос Матићевог схватања права и класичног јуснатурализма. Хегелова правна филозофија различито се класификује унутар правнотеоријске мисли, традиционално подијељене између супротстављених полова правног позитивизма и јуснатурализма. Док поједини аутори Хегелово учење о праву сврставају међу природноправна учења, за друге ријеч је о представнику правног позитивизма, док извјесни писци његова правнофилозофска схватања описују као неконвенционални јуснатурализам, или их ситуирају у подручје између правног позитивизма и јуснатурализма. У првом дијелу рада, биће представљена Матићева правнофилозофска схватања и указано на њихову хегелијанску инспирацију (али и друге могуће утицаје и узоре). Након тога, и поред временске дистанце у односу на период образовања Хегелових и Матићевих правнофилозофских ставова, анализи ће бити подвргнута схватања Роналда Дворкина, на чију сличност са Хегеловим, у контрасту са класичним јуснатурализмом, упозорава извјестан број аутора. У закључку ће се одредити мјесто Хегелових, Матићевих и Дворкинових правнофилозофских схватања у односу на класично природноправно учење.

Кључне ријечи: Димитрије Матић, теорија и филозофија права, Хегел, Дворкин, интернализам, класични јуснатурализам

* Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци, igor.milinkovic@pf.unibl.org

ФИЛОЗОФСКЕ ОСНОВЕ МАТИЋЕВОГ СХВАТАЊА ТЕОРИЈЕ ДРЖАВЕ И ПРАВА

Димитрије Матић је студирао филозофију и право у Берлину, Хајделбергу и Паризу. Докторирао је филозофију са темом из немачке „класичне“ филозофије у Лајпцигу (1847). Током студија у Берлину усвојио је хегеловску филозофију у којој држава заузима посебно значајно место. Матић је као професор државног права на Лицеју (од 1848) сматрао да се пре посебног државног права одређене земље мора изучавати и предавати опште државно право. Школска комисија усвојила је Матићево гледиште и предложила (1850) да се објаве његова *Начела умног државног права* (опште државно право) и *Јавно право Кнежевине Србије* (посебно државно право). Матићево схватање државе и права засновано је на хегеловској филозофији државе и права коју у основи није напустио ни касније, иако је она оштро критикована у Европи и Србији друге половине XIX века.

* Виши научни сарадник Балканолошког института САНУ, borismiloss@gmail.com.

АНДРАГОШКИ ДОПРИНОС ДИМИТРИЈА МАТИЋА СРПСКОЈ ПОЛИТИЦИ ОБРАЗОВАЊА У XIX ВЕКУ

Рад је написан са циљем да се утврди и опише допринос који је Димитрије Матић, као државник, пружио конституисању и развоју образовања одраслих у Србији у XIX веку. У раду је коришћена историјска метода, а у оквиру ње анализа садржаја, дискурса и наратива примарних и секундарних извора, првенствено везаних за периоде у којима је Матић вршио функцију министра просвете и црквених дела. Резултати истраживања указују на изузетан допринос Матића развоју институционалног образовања одраслих, кроз успостављање мрежа читаоница у Србији, (ре)оснивање недељних (повторних) школа, конституисање учитељских зборов, као и обнављање учитељских течајева. Идентификовани су бројни доприноси на пољу успостављања легислативе образовања одраслих, као и на пољу креирања институционалних, кадровских, програмских и финансијских предуслова за функционисање институција образовања одраслих. Посебна пажња је посвећена међународном и националном контексту у којем су доношене одлуке везане за политике образовања одраслих, као и функцији и ефектима које су поменуте одлуке имале за генезу и развој система образовања одраслих у Србији. Отварају се бројна питања везана за образовне потребе и друштвено-политички контекст, али и начине креирања и имплементације политике образовања одраслих у Србији XIX века. Истраживање идентификује основе за довођење у питање успеха функционисања појединих андрагошких институција које је успоставио Матић, као што су недељне школе, што не умањује његов значај у пионирским напорима креирања система образовања одраслих. На крају, резултати истраживања указују на то да се Димитрије Матић, на основу систематских и континуираних напора на андрагошком пољу, може уврстити у ред утемељивача српске политике образовања одраслих.

Кључне речи: Димитрије Матић, образовање одраслих, читаонице, недељне (повторне) школе, учитељски зборови.

* Ванредни професор на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, jovan.miljkovic@fbg.ac.rs.

ДРЖАВНА, ПРАВНА И ПОЛИТИЧКА МИСАО ДИМИТРИЈА МАТИЋА

Димитрије Матић убраја се у пионире философије права у Србији. Завршивши философско-правни одсек крагујевачког Лицеја, на коме је као Стеријин ученик био под утицајем идеја школе природног права, даље усавршавање наставио је у Лајпцигу где је и одбранио докторат из филозофије, па отуда и не чуди што су на формирање његове државне и правне мисли утицала учења немачке класичне идеалистичке филозофије, пре свега Хегела, али и Канта. Његови погледи на државу и право су у основи хегеловски, али су притом модификовани натуралистичким схватањима. Своја размишљања Матић је изнео у списима „Краткиј преглед историческог развитка права, морала и државе од најстарији времена до наши дана“ и „Начела умног државног права“. Према оцени Андрије Стојковића његово одступање од Хегела огледа се у истицању слободе појединца, а професор Божић С. Марковић, који га назива „весником слободе српске правне културе“, додаје да је слободарство велика тема која се провлачи кроз све његове списе, али и деловања. Своје одушевљење слободарским духом и демократским установама изразио је у „Ђачком дневнику“. Методом концептуалне анализе ових дела биће представљена Матићева схватање појма права, идеје слободе и с тим у вези теоријска схватања о држави.

Кључне речи: Димитрије Матић, држава, право, слобода, ум

* Стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, студент докторских студија Правног факултета Универзитета у Нишу, *m.marica93@gmail.com*.

ПРАВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДИМИТРИЈА МАТИЋА (НА ПРИМЕРИМА ИЗ НАЧЕЛА УМНОГ ДРЖАВНОГ ПРАВА)

Димитрије Матић (1821–1884) био је филозоф, политичар, правник, професор Лицеја и председник *Друштва српске словесности* и један је од првих српских доктора наука. Објавио је више превода из области филозофије, језика и књижевности, а његов дневник из периода студирања у Немачкој објављен је под насловом *Ђачки дневник 1845–1848*. Написао је и одштампао са правном тематиком: *Објашњење грађанскога законика* (1850–1851), *Јавно право Србије* (1851) и *Начела умног државног права* (1851) у време када је радио као професор права на београдском Лицеју, где је предавао између 1848. и 1851. године.

Поменути наслови посебно добијају на значају ако се има у виду да у то време у Србији готово и није било уџбеника, па је из тог разлога за предмет овог реферата узета књига *Начела умног државног права*, односно њено савремено издање из 1995. године, а у сврху утврђивања регистра у њој нађених правних термина, као и њиховог поређења са савременом правном терминологијом у доступним публикацијама објављенима последњих деценија.

Циљ овог реферата је утврђивање (оријентационе обимности) регистра правних термина у време зачетака правне науке у Србији у другој половини 19. века на примерима из књиге *Начела умног државног права* (1995), као и указивање на евентуалне сличности и разлике са правном терминологијом која се користи у данашње време.

Кључне речи: Димитрије Матић, право, правна терминологија, српски језик.

* Истраживач сарадник, Институт за српски језик САНУ, Београд, veselinpetrovic@gmail.com.

ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ КАО ДРЖАВНИ ПИТОМАЦ У ИНОСТРАНСТВУ (1845–1848)

Димитрије Матић (1821–1884) убраја се у ред истакнутих филозофа, правника и политичара Србије 19. века. Био је један од првих благодетанаца које је државна власт послала у иностранство у циљу да усаврше своје образовање, да би потом радили на политичком и културном „препороду“ Србије. Године 1845. Матић је уписао студије филозофије у Берлину, да би две године касније промовисан за доктора филозофије у Лајпцигу. Након тога уписао је студије права у Хајделбергу, а искористио је прилику да априла 1848. године посећује предавања на Сорбони у Паризу. Поред усавршавања у области филозофије и права, студије у иностранству оставиле су велики шечат на Матићево идеолошко формирање и политичко опредељење.

* Научни сарадник, Филозофски факултет Универзитет у Београду, *danijel.radovic89@gmail.com*.

ДРЖАВА, ВЕРА И НАРОД У ДЕЛИМА ДИМИТРИЈА МАТИЋА - ПРАВНОИСТОРИЈСКИ ПОГЛЕД

Димитрије Матић је живео у доба процвата идеје о националној држави и њеног спровођења у дело широм Европе. Да би се придружио остваривању те идеје, српски народ је морао да превазиђе последице отоманских освајања и вишевековне отоманске окупације – државе у којима је био већински су настојале да стекну међународно признање, док је у државама у којима то није био трајала његова борба за колективна права и самоопредељење. Услед историјских околности, поред најбројнијих православца, значајни делови тог народа били су римокатоличке и исламске вероисповести. Након студија у Немачкој, Матић је свој радни век провео као поливалентни интелектуални стваралац, обављајући високе дужности у јавној власти Србије. Управо обухват Матићевог стваралаштва – посебно јавно право, историја философије и педагогија, у контексту историјских околности и Матићевих јавних и државних функција, упућује на испитивање његовог разумевања предметних појмова и њиховог односа. Циљ испитивања појмова народа, државе и вероисповести, и њиховог међусобног односа, у Матићевим делима има за циљ утврђивање мере у којој су Матићеви ставови били условљени околностима у којима је као истакнута јавна личност живео у Србији у конкретном историјском тренутку, односно јачине утицаја које је на Матића имало разумевање тих појмова које је било преовлађујуће у Европи тог времена. Такође, Матићев поглед на те појмове и њихов међусобни однос може се сматрати парадигматичним за погледе државника Кнежевине и Краљевине Србије тог времена, што би требало да олакша разумевање идејне приступе и теоријске погледе на решавање српског националног питања у другој половини 19. и почетком 20. века.

* Доцент, Правни факултет Универзитета у Београду, *drakitic@ius.bg.ac.rs*.

ПИСМА ДИМИТРИЈА МАТИЋА ЈОВАНУ МАРИНОВИЋУ ИЗ 1854. ГОДИНЕ

Димитрије Матић и Јован Мариновић рођени су исте 1821. године, први у Руми, а други у Сарајеву. Њихове каријере су се укрстиле 1854, када се Кнежевина Србија нашла у неповољном положају због ратног сукоба између Османског царства, Велике Британије и Француске са једне, и Русије са друге стране. Пошто су Порта и владе западних сила итекако сумњале да ће Србија стати на руску страну, Мариновић је послат у Париз и Лондон да увери западне силе у неутралност српске кнежевине. Његовим одласком остало је упражњено место начелника Иностраног одељења Кнежеве канцеларије, те је на ту позицију привремено именован Матић. У складу са својом новом дужношћу он се налазио у непрестаној преписци са Мариновићем током његовог боравка у иностранству. У Државном архиву Србије у оквиру фонда Министарства иностраних дела – Хартије Јована Мариновића, сачувано је тридесетак Матићевих писама упућених Мариновићу. Наш циљ у овом раду је да укажемо на значај тих писама која представљају изузетно изворно сведочанство, како за однос између њих двојице, тако и за историју Кнежевине Србије и Мариновићеву мисију у Паризу и Лондону.

* Асистент, Филозофски факултет Универзитета у Београду, aleksandar.m.savic@f.bg.ac.rs.

ПОЗИТИВНО УСТАВНО ПРАВО У ДЕЛУ ДИМИТРИЈА МАТИЋА

О Димитрију Матићу, као писцу првог уџбеника уставног права у нас, говори се искључиво у светлости његовог дела Начела умног државног права. Сенка тог општег дела уставног права готово да је у потпуности засенила књигу Јавно право Књажества Србије, за коју се може рећи да је представљала посебни део, будући да је у том рукопису Матић изложио позитивно уставно право оновремене Србије. Но, за разлику од Начела умног државног права, чија је оригиналност унеколико упитна, јер се Матић ослањао на уџбеник немачког професора Хајнриха Цепфла (Heinrich Zörfel), Јавно право Књажества Србије аутентично је дело, које није имало свог непосредног узора. У њему се може сагледати на који начин је Матић разумео опсег јавног права и како је анализирао и тумачио одредбе тзв. Турског устава из 1838. године. Премда је његова намена била уџбеничког карактера, књига Јавно право Књажества Србије унеколико је значајнија јер су на српском језику објављени и објашњени јавноправни акти којима је одређиван правни положај Србије почев од осме тачке Букурешког мира из 1812. па све до 1845. године. Отуда, Начела умног државног права и Јавно право Књажества Србије треба посматрати као једну целину, при чему је посебно значајно сагледати у којој мери су Матићеве опште идеје о држави и праву дошле до изражаја приликом анализирања тадашњег позитивног јавног права Србије.

* Редовни професор, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд,
darko.simovic@kpu.edu.rs.

ПРОФЕСОР ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ КАО БЕСЕДНИК

У раду се анализира беседништво професора Димитрија Матића и његове одлике као ретора на примеру три сачувана говора које је одржао 1849, 1850. и 1863. године, те се у првом делу чланка указује на потребу и значај оваквог истраживања.

Аутор у другом делу рада разматра физичке особине професора Матића које су од значаја за процену његових беседничких квалитета, пре свега његову вокалну експресију и изглед. Ипак, констатује се да се у недостатку сачуваних видео или аудио записа беседа професора Перића о овим његовим особинама данас не може много и поуздано закључивати.

У трећем делу чланка фокус је стављен на духовне особине Димитрија Матића као беседника. На примеру говора које је одржао и који су анализирани, показано је да су га као беседника красиле многе врлине – знање, самопоуздање, образовање, интелигенција и сугестивност, док је остало отворено питање да ли је и у којој мери професор Матић имао трему приликом јавних наступа.

Полазећи од избора тема о којима је држао говоре, а који су сви били у вези са значајем учења, знања и образовања, у четвртом делу рада учињен је покушај да се на општем плану укаже на природу, структуру, композицију и стил беседа које је изговарао Димитрије Матић.

Аутор закључује да је професор Димитрије Матић био одговоран и ауторитативан беседник, чија је сугестивност проистицала и из чињенице да је говорио само о оним темама којима је посветио свој живот и своју професионалну делатност, а то је просвећивање сопственог народа. На тај начин, он је успешно остваривао двоструки циљ који је пред себе постављао у својим беседама – да обавести и поучи аудиторијум (*docere*) и да га придобије и покрене у остваривању идеје стицања знања (*movere*).

Кључне речи: Димитрије Матић, беседништво, реторика.

* Ванредни професор, Правни факултет, Универзитет у Београду, milos.stankovic@ius.bg.ac.rs.

ДИМИТРИЈЕ МАТИЋ И СРПСКЕ КОДИФИКАЦИЈЕ

На помен везе између Димитрија Матића и српских кодификација обично (и најчешће искључиво) се помисли на његово чувено троделно *Објасњење Грађанског за Књажество србско* (1850–1851), први коментар Српског грађанског законика. Међутим, Матићева повезаност са српским законцима много је дубља. Он је учествовао у изради *Законика о поступку судејском у парницама грађанским* (1853), прве српске кодификације грађанског поступка, али и његовој реформи. Био је члан комисије која је 1856. формирана ради прераде тога законика, а у ту сврху је 1858. путовао по западним земљама са Димитријем Црнобарцем ради упознавања са тамошњим законодавствима о грађанском поступку, разуме се, ради каснијег одабира најпогоднијих решења за рецепцију у Србији. Матић и Црнобарац поднели су Државном савету опширан извештај о свом путу, у којем су се нашли и подаци о одредбама страних законоданстава о кривичном поступку, што је било у вези са плановима да се за Србију изради законик из те области, тако да Матић има удела и у процесу кодификације те гране права. У јануару 1858. он је именован и за члана комисије за преглед нацрта трговачког законика за Кнежевину Србију.

Аутор ће у раду покушати да што детаљније утврди улогу Димитрија Матића у изради и научној обради српских законика и дати свој суд о њој.

* Асистент са докторатом, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, u.stankovic@pf.uns.ac.rs.

ПРОСВЕТИТЕЉСКИ ПРОЈЕКАТ ДИМИТРИЈА МАТИЋА

У овом раду, аутор ће покушати да прикаже повезаност идеје слободе засноване на традицијама просветитељства и немачке класичне философије и политичких идеја и друштвене улоге Димитрија Матића. На почетку, пружиће се хронолошки развој његових философских назора као и однос према традицији, и указати на главне теоријске тачке значајне за касније усвајање Матићевих либералних начела и вредности. Посебна пажња биће посвећена Матићевим идејама о томе како би модерно српско друштво у другој половини XIX века требало да изгледа и рецепцији тих идеја у широј јавности његовог времена. На том правцу биће дат приказ ширег друштвеног ангажовања Димитрија Матића, од места професора Лицеја, главног секретара државног Савета, потпредседника Српског ученог друштва, до улоге министра просвета у два мандата и истакнутог философског и правног писца и преводиоца. Како би се пружила што потпунија слика заокружености његовог рада указаће се на важне елементе педагошке теорије васпитања деце, за коју се Матић залагао као за кључну тачку развоја једног друштва. Закључак рада покушаће да покаже у којој мери је флексибилан приступ у практичној примени прокламованих философских начела и осетљивост за реалне историјске прилике у тадашњој Србији у политичком, правном и философском делу Димитрија Матића допринела остваривању трајних тековина модерне српске државе и друштва.

Кључне речи: Димитрије Матић, слобода, Србија, либерализам, философија, право

* Доцент, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, dr.aleksandar.stevanovic@gmail.com

ЈАВНО ПРАВО КЊАЖЕСТВА СРБИЈЕ ДИМИТРИЈА МАТИЋА – ПРВИ СРПСКИ УЏБЕНИК ПРАВНЕ ИСТОРИЈЕ?

Током своје каријере, Димитрије Матић је показао готово ренесансну склоност ка различитим областима научног рада: филозофији, праву, педагогији, књижевности, преводилаштву...У његовом правном опусу издвајају се радови израђени током његове професуре на Лицеју у Београду (1848-1851), од којих је један уџбеник *Јавно право књажества Србије*. Иако Матић у предговору за *Начела умног државног права* пише како је *Јавно право* заправо уџбеник позитивног права, више фактора доводи у питање оцену самог аутора. Најпре, питање је колико сабрани акти, који покривају период од 1812. до 1845. године представљају позитивно право Кнежевине Србије, а колико показују хронолошки (у ужем и ширем смислу) развој њеног правног поретка и као такви завређују да буду предмет правне историје. Свакако, када их Матић обрађује (премда, како признаје, у основним цртама), он то чини „придржавајући се у томе најновије Историје Србије”. Његов метод остаје правноисторијски, пошто се у свим објашњеним актима (са изузетком Турског устава, код ког се ради о кратком коментару, наслоњеном на теоријске основе из *Начела државног права*) анализира метаправни супстрат – историјске околности које су исходовале доношење акта који се на јавно право Србије односи (уважавајући њен вазални положај), различите предлоге који су утицали на његову садржину итд. Чак и када се упушта у оцену дејства и примене норми, Матић то чини како би указао на њихов значај за доцније уређење одређених правних питања, у склопу развитка правног поретка Србије до тренутка писања свог дела. Имајући све то у виду, из данашње перспективе се чини да он, макар нехотице, због својих научних утицаја, ограничености формом и других разлога, у аманет оставља дело које завређује и правноисторијски предзнак, поред тога што је, недвојбено, и уџбеник јавног права, као и зборник прописа са појашњењима.

Кључне речи: *Димитрије Матић, Правна историја, Јавно право, 19. век, Кнежевина Србија*

* Студент мастер студија на Правном факултету Универзитета у Београду, stepic.dj@gmail.com.

РИМСКО ПРАВО ИЗ ПЕРА ДИМИТРИЈА МАТИЋА

Модернизација Србије у XIX веку остваривана је заслугом интелектуалне елите чије школовање је започето 1839. године према плану ондашњег министра просвете Стефана Стефановића Тенке. Након свршетка „правословних наука“ на Лицеју, Димитрије Матић био је један од првих благодетанаца који је школовање наставио у „Германији“ где је изучавао филозофију и право. У то доба у немачким земљама цвета немачка историјскоправна школа која намеће реформу правних студија. Према мишљењу представника те школе, циљ универзитетског образовања правника није некритичко усвајање информација о важећем праву, већ оспособљавање за тумачење извора и систематско размишљање. Дobar правник мора владати критичком егзегезом и рационалним систематским мишљењем, а у развијању тих способности помаже му изучавање римског права. Захваљујући таквом потенцијалу римског права, пандектно право постаје централни предмет у курикулуму правних студија немачких универзитета у периоду 1806-1871. године. Иако се лик и дело Димитрија Матића најчешће доводи у везу са филозофијом права и јавним правом, његово бриљантно познавање грађанског права осведочено је тиме што је написао први и једини потпуни коментар српског Грађанског законика из 1844. године (*Објасњење Грађанског законика за Књажество србско*) у току његовог стогодишњег важења у коме се ослања на римско право. Његово врсно познавање грађанског права плод је проучавања римског права на студијама у Берлину и Хајделбергу. О томе сведоче Матићеве белешке са предавања професора Рудорфа „Институција римски“ и „Пандекта“ по професору Вангерову, које се данас налазе у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду. У коментару Грађанског законика Матић је изричит да се при његовој изради користио делима Гешена, Пухте и белешкама са предавања професора римског права Вангерова. Анализом тих белешки утврђује се у којој мери је Матић проучавао и познавао римско право и зашто га је примењивао тумачећи важеће српско право.

Кључне речи: Димитрије Матић. – Римско право. – Немачка историјскоправна школа. – Пандектисти. – Српски Грађански законик.

* Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Београду, valentina_cvetkovic@ius.bg.ac.rs.